БОШ
БЕОГРАДСКА ОТВОРЕНА ШКОЛА

TERRAS
УДРУЖЕЊЕ TERRA'S

#ЕУ ЗА ТЕБЕ

IRÁNYMUTATÁSOK AZ ORGANIKUS TERMELÉS FEJLESZTÉSÉRŐL SZÓLÓ

2026-2035 IDŐSZAKRA VONATKOZÓ CSELEKVÉSI TERVHEZ SZABADKA VÁROS TERÜLETÉN

NOVA PLANSKA PRAKSA

UCPD

ENECA

МПС МЛАДИ ПОЉОПРИВРЕДНИЦИ СРБИЈЕ

Friedrich Ebert Stiftung

Сигурне стазе

IRÁNYMUTATÁSOK AZ ORGANIKUS TERMELÉS FEJLESZTÉSÉRŐL SZÓLÓ,

2026-2035 IDŐSZAKRA VONATKOZÓ CSELEKVÉSI TERVHEZ SZABADKA VÁROS TERÜLETÉN

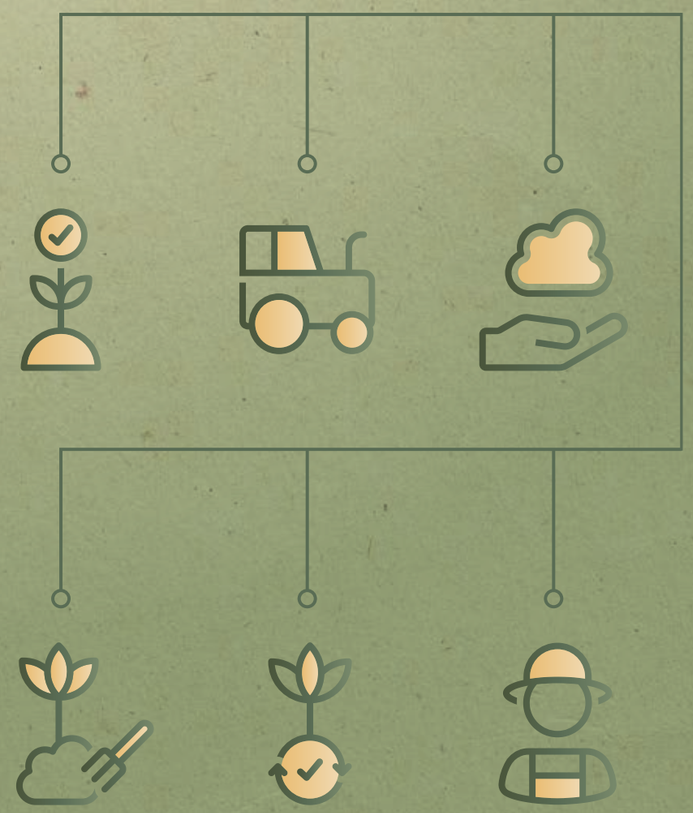

Kiadó: TERRA'S Egyesület
Szerkesztő: Snježana Mitrović
Fordította: Német Csilla
Műszaki előkészítés és nyomtatás: Printex d.o.o. Szabadka
Példányszám: 200

Az iránymutatások, a 2025–2034 közötti időszakra szóló Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Stratégiával, Szabadka Város 2023–2032 időszakra vonatkozó Fejlesztési Tervével, valamint a Vajdaság Autonóm Tartomány 2020–2025 időszakra szóló Organikus Mezőgazdasági Termelés Fejlesztésére vonatkozó Cselekvési Tervének elemeivel összhangban kerültek meghatározásra.

Az Európai Unió által támogatott, "Organikus Szabadka az európai zöld úton" elnevezésű projekt keretében a TERRA'S Egyesület 2025 novemberében Szakértői csoportot hozott létre az új, "Szabadka Város 2026-2035 időszakra szóló Organikus Termelés Fejlesztésére vonatkozó Cselekvési Terv" kidolgozásához szükséges dokumentum/ irányelv kidolgozására.

A Szakértői csoport tagjai:

- Nenad Novaković, okleveles agrármérnök, az Organic Control System igazgatója
- Dr. Srđan Šeremešić, az Újvidéki Egyetem Mezőgazdasági Karának professzora
- Vladimir Perović, okleveles közgazdász, a szabadkai Szabadegyetem projektmenedzsment szektorának vezetője
- Maja Janković, Msc, természetvédelmi szakmunkatárs a "Palics-Ludas" Közvállalatnál és a TERRA'S Egyesületnél
- Snježana Mitrović, a TERRA'S Egyesület projektmenedzsere

TERRA'S®
УДРУЖЕЊЕ TERRA'S

IRÁNYMUTATÁSOK AZ ORGANIKUS TERMELÉS FEJLESZTÉSÉRŐL SZÓLÓ, 2026-2035 IDŐSZAKRA VONATKOZÓ CSELEKVÉSI TERVHEZ SZABADKA VÁROS TERÜLETÉN

I KIINDULÁSI ALAPOK

Szabadka Város Közigazgatása 2015-ben támogatta a TERRA'S Egyesület kezdeményezését az „Akcióterv az Organikus Termelés Fejlesztésére Szabadka Város területén 2015–2020-ig" (a továbbiakban: AOTFSZ) elkészítésére az „Organikus termelés Szerbia fenntartható fejlődésének szolgálatában" című projekt keretében.

A Munkacsoport tagjai az organikus mezőgazdaság szakértői, valamint a Városi Közigazgatás három képviselője voltak. Az AOTFSZ tervezetét 2014. október 30-án mutatták be a 10. BIOFEST Nemzetközi Biotermék Fesztiválon, majd ezt követően egy nyilvános vitán, 2014. december 4-én. Javaslat formájában nyilvános betekintésre került Szabadka Város, a TERRA'S Egyesület és a Szabadkai Szabadegyetem honlapján, valamint továbbítva lett az illetékes intézményeknek, vállalatoknak és civil szervezeteknek. A Városi Tanács 2015 márciusában elfogadta az AOTFSZ elfogadásáról szóló határozatot, amelyet ezt követően a helyi parlament egyhangúlag jóváhagyott.

Az AOTFSZ gyakorlati alkalmazása minden érdekelt felet bevont és kezdeti eredményeket hozott, amelyek az organikus művelés alatt álló területek növekedésében mutatkoztak meg. A Város által biztosított források egyszeri jellegűek voltak 2015-ben, ennek ellenére is növekedett az organikus termelés alatt álló terület nagysága.

AZ EU ZÖLD MEGÁLLAPODÁS ÉS AZ ORGANIKUS MEZŐGAZDASÁG

Az Európai Bizottság elfogadta az organikus termelés fejlesztésére vonatkozó cselekvési tervet, amelynek fő célja, hogy 2030-ra az organikus mezőgazdaság az Unió teljes megművelt területének 25%-át lefedje. Ez a Zöld Megállapodás része, és a terv támogatást nyújt a mezőgazdasági termelők számára támogatások és promóció formájában.

A terv kulcselemei:

- **Cél:** 2030-ig a megművelhető területek 25%-a organikus termelés alá kerül;
- **Kereslet növelése:** Az organikus termékek fogyasztásának ösztönzése;
- **A mezőgazdasági termelők támogatása:** Pénzügyi és technikai támogatás az organikus termelésre való átálláshoz;
- **Függőség csökkentése:** A növényvédő szerek és műtrágyák használatának csökkentése;
- **Innováció:** A kutatás és innováció ösztönzése az organikus mezőgazdasági ágazatban.

Mit jelent ez:

- Nagyobb hangsúly a fenntarthatóságon és a biodiverzitáson;
- A helyi ellátási láncok erősítése;
- Szerbia, mint EU-tagjelölt ország, stratégiáit szintén ezen célokhoz igazítja.

JOGI KERET AZ ORGANIKUS TERMELÉSHEZ SZERBIÁBAN

Mivel az EU-ban 2018-ban új előírásokat fogadtak el az organikus mezőgazdaságra vonatkozóan, ismét szükségessé vált a jogi keret korszerűsítése az organikus termeléshez Szerbiában. Ennek a kezdeményezésnek az eredményeként 2025 végén elfogadták az új Organikus Termelésről szóló Törvényt, amely 2026. június 1-jén lép hatályba. Az új Törvény teljes mértékben összhangban van az EU 848/2018 számú rendeletével.

ORGANIKUS MEZŐGAZDASÁG - FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉG SZABADKA MEZŐGAZDASÁGA SZÁMÁRA

Szabadka város és a hozzá tartozó települések teljes területe 100.700 hektár, ebből 88.443 hektár aktív mezőgazdasági terület. A földterület kétharmadát egyéni mezőgazdasági gazdaságok művelik, az átlagos birtokméret mintegy 4 hektár. A szabadkai mezőgazdasági földek szerkezete homokos területekre oszlik, ahol főként gyümölcsöt és szőlőt termesztenek, valamint humuszos területekre, amelyeket gabonafélék, zöldségek, napraforgó, szója és hasonlók termesztésére használnak.

Szabadkán jelenleg 23 bejegyzett üzemeltető van, melyek részt vesznek az organikus termelés ellenőrzésének és tanúsításának folyamatában. Organikus vagy átállási státuszban 717 hektár van, bejegyzett alma-, bodza-, mogyoró-, gabona-, olajosnövény- és szőlőtermesztéssel, a késztermékek között pedig széles választékban szerepelnek az organikus borok és fűszerek. 644 szarvasmarha is be van jegyezve. A 2015-ben elfogadott előző cselekvési tervhez képest a területek 390%-kal növekedtek.

Látható, hogy jelentős potenciál van mind a mezőgazdaságban, mind más gazdasági ágazatokban, a kérdés csupán az, milyen mértékben sikerül azt kihasználni.

1. A mezőgazdaság helyzetének elemzése Szabadkán - helyi kontextus

Egy jó akcióterv kidolgozásához elsőként fontos áttekinteni Szabadka mezőgazdaságának, különösen az organikus gazdálkodásnak, az erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és kockázatait (SWOT). Az alábbi áttekintés a rendelkezésre álló adatokon alapul.

1.1 Szabadka helyi jellemzői és agrárpotenciálja

1. Földrajzi és természeti adottságok

- Szabadka mezőgazdaság szempontjából kedvező adottságú területként ismert – termékeny talaj, sík felszín, jó közlekedési kapcsolatok.
- Specifikus természeti tájak is jelen vannak: Szabadka területén található a **Szabadkai-homokvidék** (a dunai homokterületek védett része).
- A természetes ökoszisztémák jelenléte a védett javakban (tavak, mocsarak) előnyt jelenthet az ökológiai / agroökológiai gyakorlatok számára.

2. Mezőgazdasági infrastruktúra és szolgáltatások

- A Szabadkai Mezőgazdasági Szakszolgálat talaj-termékenységi elemzésekre és szaktanácsadásra nyújt támogatást.
- A Szabadkai Mezőgazdasági Szakszolgálat bizonyos esetekben ingyenes talajvizsgálatot biztosít a mezőgazdasági termelők számára.
- Szabadkán található két kulcsfontosságú „organikus tényező" székhelye - a TERRA'S Egyesület, amely megalapozta az organikus termelés fejlődését Szerbiában, valamint az Organic Control System – az első nemzeti tanúsító szervezet.

3. Agrárgazdasági trendek országos szinten

- Szerbiában az organikus mezőgazdasági termelők száma viszonylag alacsony, de növekvő tendenciát mutat. A jelentések szerint, országos szinten mintegy 7.000 organikus termelő van, megközelítőleg 24.000 hektár összterületen.
- Az organikus művelés alatt álló területek aránya továbbra is nagyon alacsony az össz mezőgazdasági területhez képest, körülbelül 0,85%-ot tesz ki.
- A szerbiai organikus termelés legnagyobb része exportra irányul (gabona és gyümölcs).
- Az állam és a Vajdaság Autonóm Tartomány rendelkezik támogatási programokkal.

1.2 Szabadka organikus mezőgazdaságának specifikus kihívásai

1. Pénzügyi és adminisztratív kihívások;
2. Tanúsítás és ellenőrzés;
3. Piac;
4. Oktatási és technikai akadályok;
5. Környezeti kockázatok;
6. Politikai / intézményi támogatás;
7. Szaktanácsadók hiánya.

1.3 Helyi erősségek és lehetőségek

- **Kedvező agroklimatikus potenciál:** Bácska termékeny talajai alkalmasak különféle növénykultúrák (gabonafélék, gyümölcs, szőlő, zöldség, ipari növények) termesztésére
- **Meglévő intézményi kapacitások:** Organic Control System, Szabadegyetem, Szabadkai Mezőgazdasági Szakszolgálat és a Panonreg Regionális Fejlesztési Ügynökség.
- **Helyi tapasztalat:** Szabadka környéki organikus termelők példái (pl. a Mamužić család, a Petra Borászat stb.), amelyek példaképként szolgálhatnak.
- **Civil szektor támogatása:** a TERRA'S Egyesület szakmai tudást és támogatást biztosíthat.
- **A helyi piac fejlesztésének lehetősége:** Helyi piacokon keresztül, elsősorban közvetlen, gazdaságon belüli értékesítéssel.
- **Ökoturizmus és márkaépítés:** Szabadka természeti adottságai (homokvidék, tavak) lehetővé teszik az organikus mezőgazdaság integrálását ökoturisztikai és márkával ellátott agrárprojektekbe.

2. Iránymutatások az organikus mezőgazdaság fejlesztési tervéhez helyi szinten

Az előző elemzés alapján az alábbi stratégiai irányelvek és konkrét intézkedések javasoltak, amelyek beépíthetők a Szabadka organikus mezőgazdaságának fejlesztését célzó cselekvési tervbe.

2.1 Jövőkép és célok

Jövőkép:
Szabadka ismét Vajdaság, illetve egész Szerbia egyik vezető térségévé váljon az organikus mezőgazdaság terén, egy olyan fenntartható agrárrendszerrel, amely hozzájárul a helyi gazdaság fejlődéséhez, a biodiverzitás megőrzéséhez és az életminőség javításához.

Fő cél: Rendszer felállítása az organikus mezőgazdasági termelés fejlesztésére Szabadkán

Specifikus célok:

1. Az organikus művelés alatt álló területek növelése Szabadka területén 40%-kal;
2. A helyi kapacitások erősítése: mezőgazdasági termelők, szaktanácsadó szolgálat, TERRA'S, "Palics-Ludas" KV;
3. A helyi organikus élelmiszerpiac fejlesztése;
4. A mezőgazdasági termelők és fogyasztók oktatása és megerősítése;
5. Környezetbarát agrárgyakorlatok népszerűsítése, a környezeti kockázatok csökkentése;
6. Az intézményi és pénzügyi támogatás javítása;
7. Regionális oktatási és fejlesztési központ létrehozása az organikus termelés számára;
8. Hálózat kiépítése és együttműködés az organikus mezőgazdasággal foglalkozó más intézményekkel / szervezetekkel;
9. Az organikus termelés bevonása a turizmusba.

2.2 Kulcsfontosságú stratégiai intézkedések

Intézkedési javaslatok tematikus területek szerint:

A) Mezőgazdasági termelés és technológia:

1. Támogatások az organikus termelésre való átálláshoz;
2. Szaktanácsadási szolgáltatások és technikai támogatás;
3. Talajmonitoring és elemzések;
4. Technológiai és infrastrukturális támogatás.

B) Piac és promóció:

1. A helyi piac fejlesztése;
2. Márkaépítés és marketing.

C) Oktatás és kapacitásfejlesztés:

1. A mezőgazdasági termelők képzése;
2. A fogyasztói tudatosság növelése és fogyasztók oktatása.

D) Intézményi és politikai támogatás:

1. Akcióterv és koordináció;
2. Finanszírozás és támogatás;
3. Monitoring és értékelés.

E) Fenntartható fejlődés és környezetvédelem:

1. Agroökológiai gyakorlatok;
2. Ökoturizmus és a természettel való szinergia.

3. A megvalósításhoz javasolt lépések

Az akcióterv sikeres végrehajtása érdekében az alábbi konkrét lépések javasoltak:

1. Kezdeményezés elindítása;
2. A lehetőségek felmérése;
3. Pilot projektek;
4. Oktatás és kapacitásépítés;
5. Finanszírozás és erőforrások biztosítása;
6. Marketing és szemléletformálás;
7. Monitoring és értékelés.

4. Lehetséges kockázatok és azok kezelése

- **A termelők érdeklődésének hiánya:** egyes gazdálkodók az átállás kockázatai miatt tartózkodóak lehetnek.
  Megoldás: jól megtervezett pilot projektek + mentorálás + pénzügyi támogatás az átállási időszakban.
- **Pénzügyi fenntarthatóság:** a támogatások és szubvenciók hosszú távon nem biztos, hogy elegendőek.
  Megoldás: bevételi modellek kidolgozása: kis feldolgozókapacitások, közvetlen értékesítés a gazdaságban, alkalmi „városi piacok" szervezése, agroturizmus.
- **Intézményi kockázat:** a gyenge koordináció széttagolt tevékenységekhez vezethet.
  Megoldás: helyi munkacsoport létrehozása és rendszeres egyeztetések kulcsfontosságúak a sikerhez.
- **Környezeti kockázat:** nem megfelelően megtervezett organikus parcellák.
  Megoldás: monitoring és megfelelő térképezés.
- **Piaci kockázat:** a helyi kereslet az organikus termékek iránt korlátozott lehet.
  Megoldás: fogyasztók képzésének erősítése, marketing, kapcsolatépítés forgalmazókkal és éttermekkel, ökoturisztikai modellek stb.

II AZ ORGANIKUS MEZŐGAZDASÁG FEJLESZTÉSE SZABADKA VÉDETT TERÜLETEIN

Szabadka és környéke rendkívül gazdag védett területekben. Több mint 8.000 hektár áll valamilyen szintű védelem alatt, ha pedig a védelmi zónákat is beleszámítjuk, a teljes terület mintegy 12.000 hektár, ami Szabadka Város területének 12%-át teszi ki.

Az organikus mezőgazdaság Szerbia védett területein (nemzeti parkokban, rezervátumokban és természetvédelmi parkokban) a természeti erőforrások fenntartható hasznosítása kulcsmodelljének számít, mivel lehetővé teszi a gazdasági fejlődést a biodiverzitás szigorú megőrzése mellett.

A „Palics–Ludas" Közvállalat a jogszabályokkal összhangban végzi a természeti és létrehozott értékek, valamint az alábbi védett területek védelmét és irányítását:

- „Ludasi-tó" Speciális Természetvédelmi Rezervátum;
- „Szelevényi Puszták" Speciális Természetvédelmi Rezervátum;
- „Szabadkai-homokvidék" Különleges Értékű Táj;
- „Kanizsai járások" Különleges Értékű Táj;
- Palicsi Természetvédelmi Park;
- „A palicsi kocsányos tölgyek" Természeti Emlék.

E védett területek egy része a mezőgazdasági talajok különböző felhasználási módjait öleli fel, a védelmi rendszerek pedig korlátozzák a mezőgazdasági termelést és ezáltal támogathatják az organikus mezőgazdaságot ezeken a parcellákon.

Azonban, különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a természetes élőhelyek feldaraboltsága miatt a konvencionális mezőgazdasági környezet és az emberi jelenlét negatív hatásai rendkívül erősek. Emellett a műtrágyák, növényvédő szerek és hasonlók ellenőrizetlen használata veszélyezteti az élőhelyek és fajok fennmaradását.

Mindezek alapján a szabadkai régió jelentős természeti potenciállal rendelkezik, ami lehetőséget teremt az organikus élelmiszer-termelés fejlesztését célzó elképzelések és tevékenységek kibontakoztatására, különösen azért, mert ez a termelési forma egységbe vonja az elsődleges mezőgazdaságot, a feldolgozóipart, a kereskedelmet, az egészségügyet és a turizmust.

VÉDETT TERÜLETEK – POTENCIÁLIS ZÓNÁK AZ ORGANIKUS MEZŐGAZDASÁG SZÁMÁRA

A védelem alatt álló területek előnye az élőhelyek megőrzött állapota és az ökoszisztémák stabilitása. Ezek egyben azok a helyek is, ahol az organikus mezőgazdaság könnyen megtalálhatja a helyét. A talaj- és felszín alatti vízkészletek organikus termelésben való hasznosítása nem bontja meg a szükséges természeti egyensúlyt. A ritka növény- és állatfajok értékes élőhelyei jobb feltételeket kapnak a fennmaradáshoz. A talaj és a víz a fenntartható használatnak köszönhetően megőrzi természetes minőségét.

A Palicsi- és a Ludasi-tó közötti területek egy része védelem alatt áll, és többnyire mezőgazdasági terület. Azok a zónák, ahol az organikus mezőgazdaságot fejleszteni kellene, Palics déli és délnyugati részén találhatók, a Természetvédelmi Park védőövezetében. Ludas körül ezek a keleti, nyugati és északi területek. Történeti áttekintésben ez a régió hagyományosan pusztai vidék volt, ahol az állattartás extenzív módon, főként legeltetéssel folyt. Az eredeti gyepvegetációval borított területek: nedves rétek, szikes vagy homokos pusztai gyepek, legelők vagy kaszálók voltak. A Ludasi-tó körüli magasabb terepeken és a Palicsi-tó felé eső részeken, ahol jobb minőségű talajok (magasabb humusztartalmú homoktalajok) találhatók, szántóföldek voltak, ahol dohányt és paprikát termesztettek vagy szőlészettel foglalkoztak. Ma az organikus termelés struktúráját (szántóföldi növénytermesztés, zöldségtermesztés, állattenyésztés) a védett területeken az élőhelyi adottságok alapján kellene meghatározni.

A „Palics–Ludas" Közvállalat nyilvántartása szerint Szabadka város területén, a védett természeti értékeken belül mintegy 350 hektár mezőgazdasági területet használnak organikus termelésre. Törekedni kell e terület növelésére és a mezőgazdasági termelők érdeklődésének felkeltésére, ami hosszú távon jelentős ökológiai és gazdasági hozzájárulást jelentene mind a természet, mind a termelők számára.

JELENTŐSÉG

Az organikus mezőgazdaság ideális a védett területeken, mivel megőrzi a biodiverzitást és a természeti erőforrásokat. Szerbiában különösen fontos téma, hiszen a terület 7%-a rendelkezik olyan feltételekkel, amelyek lehetővé teszik ezt a termelési formát, ami esélyt jelent a vidéki térségek fejlődésére, miközben megfelel a fenntarthatóság globális trendjeinek is. Ötvözi a természetvédelmet a mezőgazdasági termeléssel, gazdasági hasznot és az egyedi ökoszisztémák megőrzését biztosítva, azaz az ökológia és gazdaság megbékélésének irányába vezet. A tavakhoz és egyéb vízfelületekhez kapcsolódó mezőgazdasági területeket a védett zónákban át kell állítani organikus gazdálkodásra, a védősávok szélességének meghatározásával.

Miért fontos az organikus termelés a védett területeken:

- **Természetvédelem:** Csökkenti a szennyezést, védi a talajt, a vizet és a levegőt, megőrizve a védett zónák egyedi ökoszisztémáit.
- **Gazdasági potenciál:** Az organikus termékek magasabb árakat érnek el, új munkahelyeket teremtenek és ösztönzik a vidéki gazdaságot.
- **Turizmus:** Összekapcsolódik a falusi turizmussal és az organikus termékek népszerűsítésével, ami vonzza a turistákat.

Jellemzők és alkalmazás:

- **Ideális feltételek:** A védett területek kedvező földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkeznek az organikus termeléshez, ami egyértelmű előnyt jelent.
- **Fejlődési lehetőség:** Lehetőséget biztosít a helyi lakosság számára, hogy fenntartható, gazdaságilag kifizetődő, nemzetközi trendekkel összhangban álló mezőgazdasággal foglalkozzanak.
- **Integráció:** Összekapcsolódik a természetvédelemmel, így a védett területek funkcionálissá és gazdaságilag életképessé válnak, ahelyett, hogy csupán tiltott zónák lennének.

III A ZÖLD ÁTÁLLÁS ALKALMAZÁSA A HELYI KÖZÖSSÉG FEJLESZTÉSÉRE SZABADKÁN

Szabadka város területe Szerbiában tipikus mezőgazdasági térségnek számít, kifejezett szántóföldi és gyümölcstermesztéssel, jelentős megművelhető földterületekkel, valamint az Európai Unió piacainak közelségével. Ugyanakkor, Szabadka szembesül a természeti erőforrásokra gyakorolt fokozott nyomással, különösen a talaj és a vízkészletek tekintetében, ideértve a Palicsi- és Ludasi-tó védett ökoszisztémájának térségét is. Ebben az összefüggésben a mezőgazdaság zöld átállása kiemelt jelentőségű a helyi közösség hosszú távú, fenntartható fejlődése szempontjából.

A zöld átállás lehetőséget teremt az elsődleges nyersanyagok exportjára épülő domináns modellről egy nagyobb hozzáadott értéket képviselő modellre való áttérésre. A gabonafélék, olajos növények és állati termékek helyi szintű feldolgozásának fejlesztése, valamint a különleges minőségű élelmiszerek előállítása (például organikus termékek, csökkentett karbonlábnyommal rendelkező élelmiszerek) jelentős mértékben hozzájárulhat a helyi gazdaság megerősítéséhez. Szabadka város helyi közösségei számára a zöld átállás elősegítheti a vidéki térségek népességmegtartását, valamint vonzóbb feltételek kialakítását a fiatal gazdálkodók számára, ezzel együtt a vidéki térségek fejlődésére is lehetőséget nyújt. A tudásra, innovációra és korszerű technológiákra épülő termelési modellek növelik a vidéki gazdaságok versenyképességét és vállalkozói potenciálját.

Jelentős lehetőségek rejlenek a nők szerepének erősítésében a vidéki gazdaságban, az élelmiszer-feldolgozás, a rövid ellátási láncok és a helyi piacon történő közvetlen értékesítés révén. Ezzel párhuzamosan Szabadka sajátos környezeti kihívásokkal is szembesül, mint a vízszennyezés, a talajdegradáció és a biodiverzitás csökkenése az intenzíven művelt területeken. A zöld átállás, változatos vetésforgók és köztes növények bevezetésével, az ásványi műtrágyák használatának csökkentésével, valamint a szerves trágya jobb kezelésével, jelentősen hozzájárulhat a talaj és a vizek minőségének megőrzéséhez, de a biodiverzitás fejlődéséhez is. Más önkormányzatokkal és városokkal összehasonlítva Szabadka viszonylag fejlett intézményi kapacitásokkal rendelkezik, beleértve a szakintézményekhez való hozzáférést, a határon átnyúló együttműködést és a lehetőséget az Európai Unió forrásainak felhasználására.

A NYUGAT-BALKÁNRA VONATKOZÓ ZÖLD MENETREND

Mindez összhangban áll országunk azon törekvésével, hogy csatlakozzon az Európai Unióhoz, amely az elmúlt évtizedben számos olyan új stratégiai dokumentumot fogadott el, amelyek jelentős hatással vannak a mezőgazdaság és az élelmiszer-politika alakítására: az Európai Zöld Megállapodás, a „Termőföldtől az asztalig” stratégia, a Biodiverzitás-védelmi stratégia, a Klímatörvény, az organikus termelésre vonatkozó cselekvési terv, stb. Ezek a dokumentumok egyaránt hangsúlyozzák a fenntartható mezőgazdaság szükségességét, a környezetre gyakorolt negatív hatások csökkentését, a fogyasztók egészségének javítását, az élelmiszer-hulladék mérséklését, valamint az élelmiszerrendszer éghajlati és gazdasági sokkokkal szembeni ellenálló képességének növelését.

A regionális kihívásokra adott válaszként, valamint az európai politikákkal összhangban, a Szerb Köztársaság 2020-ban csatlakozott a Nyugat-Balkánra vonatkozó Zöld Menetrendről szóló Szófiai Nyilatkozathoz, amely politikai kötelezettségvállalást jelent a balkáni országok számára fejlesztéspolitikáik összehangolására az EU Zöld Megállapodásával. Bár a mezőgazdaság nincs külön nevesítve, annak hatásai egyértelműen beépülnek a nyilatkozat céljaiba, amelyek a klímasemlegesség elérésére, a biodiverzitás megőrzésére, a szennyezés csökkentésére és a természeti erőforrások fenntartható kezelésére irányulnak. A nyilatkozat ösztönzi az átállást a fenntarthatóbb termelési rendszerek, az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, a talaj védelme, valamint az ésszerű víz- és tápanyagfelhasználás felé.

A Nyugat-Balkán országai, köztük Szerbia, számára a Szófiai Nyilatkozat az EU jogi és stratégiai keretrendszeréhez való fokozatos közelítés eszközét jelenti, különösen a klímapolitika és a Közös Agrárpolitika területén. Ugyanakkor lehetőséget biztosít az Európai Unió pénzügyi eszközeihez való hozzáférésre is, mint például az Előcsatlakozási Támogatási Eszköz (IPA III) és a Nyugat-Balkánra vonatkozó Gazdasági és Beruházási Terv.

Bár a Szófiai Nyilatkozat elsősorban keretjellegű dokumentum, akkor válhat valóban hasznossá minden helyi közösség, így Szabadka számára is, ha elveit alkalmazzák és az EU politikai szintjéről átfordítják konkrét helyi projektekre, intézményekre és emberekre.

IV KÉRDŐÍVES KUTATÁS A SZABADKA TERÜLETÉN GAZDÁLKODÓ ORGANIKUS TERMELŐK RÉSZVÉTELÉVEL

A kérdőíves felmérés célja az volt, hogy megállapítsa a szabadkai organikus termelők, feldolgozók és forgalmazók számát, valamint elégedettségi szintjét az állami és tartományi szinten biztosított működési és munkafeltételekkel kapcsolatban. Emellett a felmérés arra ösztönözte a résztvevőket, hogy javaslatokat és ötleteket fogalmazzanak meg a számukra szükséges és jogszabály által a helyi önkormányzatok számára lehetővé tett támogatási intézkedésekről.

A KUTATÁS MÓDSZERTANI KERETE

A szerbiai ellenőrző és tanúsító szervezetek kötelesek minden év január 31-ig adatokat szolgáltatni a Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízügyi Minisztériumnak a hozzájuk tartozó üzemeltetőkről, az előző évre vonatkozóan. A potenciális válaszadók listája a Minisztérium honlapján közzétett, 2024-re vonatkozó, aktuális Organikus Termelők Jegyzéke alapján készült, ahol a legtöbb üzemeltető az első hazai ellenőrző és tanúsító szervezethez, a szabadkai székhelyű Organic Control Systemhez tartozik. A lehetséges válaszadók listájának összeállításánál a TERRA’S Egyesület tagjegyzéke át lett tekintve.

A kutatás során megállapítást nyert, hogy 2025-ben, Szabadka térségében 23 organikus termelő, feldolgozó és forgalmazó volt nyilvántartásba véve, közülük 20 vett részt a felmérésben.

Teremelők az organikus termelési rendszerben (szám, nem, iskolai végzettség, életkor)

A 20 megkérdezett közül (többségük férfi, 13 személy), 17 mezőgazdasági gazdaságvezető, 3 pedig jogi személy. Ami az életkori megoszlást illeti a válaszadók 45%-a a 35–55 év közötti, és az 55 év feletti korcsoportba tartozik, míg mindössze 10% a 25–35 év közötti. A válaszadók legnagyobb része, 70%-a, középfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, hatan pedig egyetemi diplomával (30%).

Motiváció, területnagyság és az organikus termelésben eltöltött idő

A megkérdezettek többsége, 13 személy avagy 65%, az elmúlt 15 évben kötötte meg első szerződését a tanúsító szervezettel. Ugyanennyien jelölték meg az organikus termelésre való áttérés alapvető okának az egészség és a környezet védelmét. A termelők többsége, 55% (11) 5 hektárnál kisebb területen gazdálkodik, főként gyümölcs- és szőlőtermesztéssel foglalkozva. Két válaszadó foglalkozik feldolgozással, azaz borászattal, hatan pedig vegyes növény- és állattenyésztéssel. Szabadkán az organikus termelés sokrétű, és szinte minden jelen van: szántóföldi növénytermesztés, takarmány- és gyógynövény termesztés, gyümölcsészet és szőlészet, és valamivel kisebb mértékben a zöldségtermesztés.

Kihívások az organikus mezőgazdasági termelésben

A válaszadók legfeljebb háromat jelölhettek meg az előre megadott válaszok közül, illetve saját tapasztalataikat is megoszthatták, a kihívásokra, azaz a munkájuk során felmerülő problémákra vonatkozó kérdésnél. A legtöbben (50%) az illetékes minisztériumi és tartományi szervekkel való elégtelen kommunikációt emelték ki, különösen a támogatási pályázatok beadásakor, ami terjedelmes dokumentációt igényel. A legkevesebb számú válaszadó, (4) azaz 20%, panaszkodott az inputanyagok gyenge elérhetőségére és ugyanennyien a szezonális munkaerő foglalkoztatásának nehézségeire. Az, hogy mindössze egy válaszadó számára jelenti a legnagyobb problémát az infrastruktúra, bizonyítja az organikus termelők

élet- és munkafeltételeinek javulását. A feldolgozók számára a legnagyobb kihívást a dokumentáció, a drága alapanyagok és a fejletlen hazai piac jelenti.

Tudásszerzés az organikus termelés terén

A válaszadók legfeljebb három válaszlehetőséget jelölhettek meg annál a kérdésnél, hogy hogyan szerezték meg tudásukat. Legtöbbjük, 75%, önállóan, szakirodalomból és az internetről szerezte ismereteit és csak egy termelő (5%) jelölte meg a szakértő alkalmazását ugyanennél a kérdésnél. A megkérdezettek nagy többsége (95%) szerint az oktatás kulcsfontosságú az organikus termelés fejlődéséhez. Legtöbben, 8 személy érdekelt a fizikai jelenlétet igénylő szemináriumokban, heten pedig az online platformon keresztül megvalósított képzésekben. Mindössze egy organikus termelő említette a tanulmányutat, kettő pedig az össz felsorolt módszer kombinációját preferálja az organikus termeléssel kapcsolatos tudásszerzésben.

A szakszolgálatok szolgáltatásainak igénybevétele és a tanácsadók jelentősége

A beszélgetés során, mindegyik válaszadó egyetértett abban, hogy a szaktanácsadás, különösen az organikus termelés kezdeti szakaszában, rendkívül fontos. Azonban, megdöbbentő az a tény, hogy 60%-uk soha nem vett igénybe tanácsadói szolgáltatást. A tanácsadást igénybe vevő 8 személy, illetve 40%, közül hárman kizárólag magántanácsadókra, négyen a Mezőgazdasági Szaktanácsadó Szolgálatra hagyatkoztak, akik közül egy a Szakszolgálat mellett magántanácsadó, egy pedig a Mezőgazdasági Egyetem szolgálatait is igénybe vette, egy válaszadó pedig egyesület/klaszter által megvalósított projekt keretében kapott szaktanácsadást.

Tudásukat értékelve, azonban a megkérdezettek általános megállapítása szerint a szaktanácsadók szerepe rendkívül fontos, ugyanakkor számuk igen alacsony, mind helyi, mind országos szinten.

Vélemények a jogszabályokról, az organikus termelés fejlesztését ösztönző pénzügyi és egyéb támogatásokról

A döntéshozók és az organikus termelést szabályozó jogszabályokon dolgozók számára fontos és biztató információ, hogy a megkérdezettek többsége, (13 személy vagy 65%) úgy nyilatkozott, hogy elégedett a jogszabályokkal. 12 személy (60%), nem részesült pénzügyi vagy egyéb támogatásban. Ez nem meglepő, tekintettel arra, hogy a többségük csak nemrég tért át az organikus termelésre. A fennmaradó 40%, akik igenlő választ adtak, nem jelölték meg a kapott támogatás összegét, csupán azt, hogy köztársasági szintű támogatásban részesültek, ám nem a kellő időben, továbbá tartományi forrásokból, részben az ellenőrzés és tanúsítás finanszírozására, valamint az Európai Unió IPARD-alapjaiból.

Egyébként mindannyian egyetértenek abban, hogy szükség van a helyi önkormányzatok pénzügyi támogatására, pl. eszközökre, marketingre, oktatásra és tanácsadásra, ellenőrzésre és tanúsításra, de az öntözéshez nagy mennyiségben felhasznált elektromos energia költségeire is.

Pozitív és negatív tényezők az organikus termelés szempontjából Szabadkán

Pozítívumként a legtöbben kiemelték, hogy a városnak hagyományai vannak a mezőgazdasági termelésben, valamint jelentős természeti adottságokkal rendelkezik. Előnyként említik azt is, hogy a városban van az OCS ellenőrző és tanúsító szervezet székhelye, de a TERRA'S Egyesületé is, amelynek prioritása az organikus mezőgazdaság. Egyesek szerint megfigyelhető a lakosság szemléletváltása, az organikus termékek keresletének tekintetében. A legtöbben úgy vélik, hogy a város részéről nyújtott pénzügyi vagy bármilyen más jellegű támogatás pozitívan hatna az organikus termelés fejlődésére.

Társulás, elégedettség az értékesítéssel, árakkal és az organikus termelés jelenlegi helyzetével

A 20 megkérdezett közül 60% valamelyik egyesület tagja, bár nem jelölték meg melyiknek, de a nyilvántartások szerint a legtöbben a TERRA'S Egyesület tagjai. A válaszadók fele elégedett termékei értékesítésével, öt személy nem elégedett, míg ugyanennyien bizonytalanok ebben a kérdésben. Az árakkal kapcsolatban az eredmények egyértelműbbek: a válaszadók 70%-a elégedetlen, 15%-uk elégedett, míg további 15% nem tudott állást foglalni. Érdekes adat, hogy a megkérdezettek 40%-a úgy véli, hogy az organikus termelés jelenlegi helyzetéért részben mindenki felelős.

Együttműködés az ellenőrző és tanúsító szervezetekkel

Az ellenőrző és tanúsító szervezetek, amelyek közül a megkérdezettek többsége az Organic Control Systemhez tartozik, elégedettek lehetnek, hogy 15 megkérdezett organikus termelőtől 5-ös osztályzatot kaptak, kiemelve magasszintű szakmaiságukat. Mindössze egy személy váltott szervezetet, mert csoportos tanúsításról egyéni tanúsításra tért át. Nyilvánvaló, hogy az organikus termelők részéről nem igényel sok időt a dokumentáció vezetése, mivel a válaszadók 85%-a, azaz 17 személy szerint napi átlagban kevesebb mint egy órát vesz igénybe, míg három személynek ehhez 1–2 órára van szüksége.

Az organikus termelés jövedelmezősége, perspektívája és összetettsége

A megkérdezettek fele úgy véli, hogy az organikus termelés legnehezebb része maga a termelési folyamat, a többiek számára pedig az adminisztratív munkák. Aggodalomra ad okot, hogy a válaszadók túlnyomó többsége, 15 személy azaz 75%, nem tudja megítélni, hogy az organikus termelés jövedelmező üzleti tevékenység-e, ami arra utal, hogy gazdaságaikban még az organikus gazdálkodás kezdeti szakaszában járnak. Két válaszadó szerint jövedelmező, kettő szerint pedig nem, míg egy megkérdezett úgy véli, hogy mindez a birtok méretétől, a termék típusától és az értékesítési csatornák biztosítottságától függ. Arra a kérdésre, hogy van-e perspektívája az organikus termelésnek, nyolc válaszadó pozitívan válaszolt, hangsúlyozva az emberek egészségének és a környezetnek a védelmét, valamint azt, hogy valós igény mutatkozik az organikus termékek iránt és új értékesítési lehetőségek nyílnak meg.

Jövő, lehetőségek, az internet szerepe és az organikus termelés sikerének feltételei

Az ökológiai termelés jövőjével kapcsolatban Szabadkán, hét válaszadó optimista és a gyümölcstermesztésben látnak lehetőséget, négyen a turizmust emelték ki, hárman-hárman a zöldségtermesztést és a szántóföldi növénytermesztést, ketten a feldolgozást, míg egy-egy válaszadó az állattenyésztést, illetve az ipari és takarmánynövények termesztését. 13 személy, szerint elengedhetetlen a támogatások folyamatosságának biztosítása és összegük növelése. Mintegy 60%-uk egy nagy, vajdasági szintű felvásárlóközpont létrehozását tartja szükségesnek, míg négy válaszadó (20%) kedvező és elkülönített városi értékesítési helyszínek biztosítását. A megkérdezettek fele szerint a sikerhez elengedhetetlen a piaci trendek követése, a termékek márkanévvel való ellátása és a turizmussal való összekapcsolódás.

Ami az Internetet illeti, mindannyiuknak van hozzáférése és jó internetkapcsolata. A megkérdezettek fele jónak ítéli meg számítógépes, internetes és közösségi média ismereteit, 20% közepesnek, míg 15–15% gyengének, illetve kiválónak. A válaszadók fele szerint nagy jelentőséggel bír az Internet munkájukban, hatuk szerint közepes jelentőségű, míg négyen ritkán vagy egyáltalán nem használják.

Tudatosság az organikus termelés emberi egészségre és a környezetre/védett területekre gyakorolt hatásáról

Arra a kérdésre, hogy tudatában vannak-e annak, hogy az organikus termeléssel hozzájárulnak az emberi egészség és a környezet megőrzéséhez, a válaszadók 70%-a igennel válaszolt, és ezt nevezte meg az organikus termelésre való áttérés fő okaként. A fennmaradó 30% szintén tudatában van ennek, azonban ez nem befolyásolta döntését. Hat válaszadó védett természeti területen folytat organikus termelést, gyümölcs-, szántóföldi- és szőlőtermesztéssel, takarmány- és ipari növények termesztésével, állattenyésztéssel, valamint természetes rétek hasznosításával foglalkozva.

A klímaváltozás hatása

Mindegyik válaszadó megerősítette, hogy érzékelte a klímaváltozás hatásait. Közülük 19 személy, azaz 95% szerint a hatás rendkívül extrém és jelentős, míg egy válaszadó mérsékeltnek ítélte azt. Tizenhárom megkérdezett, a legkifejezettebb káros hatásként az aszályt és a magas hőmérsékleteket nevezte meg, míg heten a korai vagy késői fagyokat említették. A következmények tekintetében 17 válaszadó számolt be terméscsökkenésről, míg a többiek a kártevők megjelenését és az esőzések miatti terménybetakarítás késedelmét említették.

A válaszadók fele úgy ítélte meg, hogy a megszokott nyereséghez képest rendkívül nagy, 50% feletti kárt szenvedett el, 7 személy, azaz 35%, 10–30% közötti mérsékelt kárt szenvedett el, míg három válaszadó 30–50% közötti jelentős veszteséget. A klímaváltozás leginkább a gyümölcstermesztést érintette (70%), ezt követték a természetes rétek és a szántóföldi növénytermesztés. Egyetlen válaszadó sem számolt be a klímaváltozás bármilyen pozitív hatásáról az organikus termelésre.

V KÖVETKEZTETÉS

- Szabadka jelentős potenciállal rendelkezik az organikus mezőgazdaság fejlesztésére, a kedvező agroklimatikus feltételeknek, az intézményi infrastruktúrának és a helyi szereplőknek köszönhetően.
- A fő kihívások a finanszírozás, a tanúsítás, az átállás és a piac, azonban ezek stratégiai intézkedésekkel – támogatások, oktatás, márkaépítés és intézményi támogatás révén- leküzdhetők.
- Az akciótervnek integrálnia kellene az organikus mezőgazdasági termelést, az oktatást, a piacfejlesztést és a környezetvédelmet.
- A siker kulcsa az össz szereplő helyi szintű koordinációja.

Szabadka nemcsak természeti és agrár adottságokkal rendelkezik, hanem a legmagasabb szintű intézményi háttérrel is az organikus termelés fejlesztéséhez, – Szabadka Városa, az Organic Control System, a TERRA'S Egyesület, a Szabadegyetem, a Közgazdasági Kar, a Mezőgazdasági Szaktanácsadó Szolgálat és a Panonreg Regionális Fejlesztési Ügynökség – ami stratégiai előnyt jelent, amellyel egyetlen más szerbiai helyi önkormányzat sem rendelkezik ilyen formában.

Ennek, az egyik *kulcspillérnek* kell lennie minden, az organikus mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozó helyi stratégiai dokumentumban.

A brosúra kidolgozása a TERRA'S Egyesület „Organikus Szabadka az Európai Zöld Úton" című projektjének keretében valósul meg, melyet az „EU Erőforrásközpont a Szerbiai Civil Társadalomért" program támogat, az Európai Unió finanszíroz és a Belgrádi Nyílt Iskola civil szervezetekkel együttműködve, valósít meg, ezek az Újvidéki Újságíró Iskola, az ENECA szervezet, az Užice-i Gyermekjogi Központ, az Új Tervezési Gyakorlat, a Biztonságos Utak, a Szerbiai Fiatal Gazdák és nemzetközi partnerként a Friedrich Ebert Alapítvány (Friedrich Ebert Stiftung).

A brosúra tartalmáért kizárólag a TERRA'S Egyesület felelős és az nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió álláspontját.